

VLADIMÍR FANTA

Fotografie: BOHDAN HOLOMÍČEK

Hospody, pivo a my

Lid v celém království je pijácký, obžerství oddaný, pověřčivý a chtivý novot.

Aeneas Sylvius Piccolomini, *Historie česká*

Ústav pro českou literaturu AV ČR v roce 1994 překročil svůj vlastní akademický stín: konferenci Hospody a pivo v české společnosti (výběr tématu chtěl bezpochyby kus odvahy v zemi plné samozvaných moralistů) uspořádal v pražské pivnici Formanka. Těžko říci, nakolik volba prostředí ovlivnila zájem o tuto akci, pravdou ale je, že pozvání přijali přední čeští literární vědci, historikové, filologové a dokonce muzikologové. Nechyběli ani zahraniční hosté: uvedme alespoň tehdejšího velvyslance Polské republiky v ČR Jacka Balucha (referát *Kterak jsem se naučil pít pivo v Čechách*) a japonského bohemistu profesora Toru Anamiho.

Sborník příspěvků z konference – rovněž pod názvem *Hospody a pivo v české společnosti* – vydala v knižní podobě Akademia s vročením 1997. Velmi příjemným spojujícím prvkem příspěvků je viditelné osobní zaujetí tématem, které jinak v podobných textech najdeme jenom zřídka. Jako by samo zadání změnilo autory v sehranou hospodskou společnost, ve které je pravidlem hovořit s nadhledem, láskyplně a srozumitelně. Vznikla tak zajímavá publikace pro literární a pivní gurmány. Jednotlivé texty, ačkoli jsou většinou zaměřené na konkrétní téma, totiž zároveň vypovídají o vztahu české společnosti a pivní kultury. Jací tedy jsme, respektive jak nás vidí autoři nahlížející oknem hostince?

Jan Jiroušek ve své stati uvádí téměř čtyřicet námátkou vybraných názvů, kterými národ označoval a označuje svou svatyni: bráčko, bunzína, hospoda, hostinec, hrncovna, hrnkovna, huntovna, kasino, knajpa, krčma, kvelb, nalejvárna, nálevna, nasávárna, násosna, násrkovna, občerstvovna, osvěžovna, pajzl, palermo, píla, pinvice, pivnice, pivovar, pohostinství, pousťevna, putyka, restaurace, rezervace, salú(ó)n, sekyrárna, šenk, šenkovna, taverna, uterus, útu-
lek, varta.

Těžko si představit jiný národ, který by pivo uctíval ve své nejposvátnější opeře. A nejen to: pivo je také oblíbeným tématem poezie umělé, lidové i pololidové. Pokochejme se například *Novou písní vlasteneckou při dobrém pivě*, kterou ve sborníku cituje Eva Ryšavá:

*České je vždy hezké, hezké je vždy české,
přísluví nám takové dali slavní předkové.
České děvče mítí, české pivo pítí,
hoj! radosti takové maj jenom Čechové.*

Naivní? Možná. Ale co jiného sděluje třeba Jaroslav Seifert ve slavné pafrázi vlastenecké písně?

*Ach, Čechy krásné, Čechy mé
– v hospodě skryté vyhrávají,
v hospodě, kterou nezdříme,
ach, Čechy krásné, Čechy mé,
a ještě krásnější jste v máji.*

Kde se bere v Čechách a na Moravě taková láska k restauračním zařízením, k příjemné společnosti a družnému hovoru? Nebo jinak: co vlastně takový hovor zúčastněným přináší? Jak správně poznamenává Jiří Kraus, funkcí hospodského rozhovoru je „dávát věcem smysl a kolektivně přijímaný výklad, začleňovat je do skanzenu vlastního světa“. V hospodě nejen znovu procítujeme své zážitky, ale vytváříme je, dáváme jim novou tvář – vesměs pro nás příznivější a lichotivější. Proto také lze jen těžko vést podobné debaty za střízliva: alkohol tady funguje jako katalyzátor, který otevírá stavidla proudu vědomí, umožňuje překvapivé řetězení asociací a pohled na banální věci v nezvyklém úhlu – nebo alespoň dodává účastníkům hovoru iluzi, že právě toto se u jejich stolu děje. (Každý, kdo se někdy ocitl u podobné rozkošaté debaty a byl přítom z nějakého důvodu nucen zůstat střízlivý, si asi vzpomene na to, jak rychle se u něj vystřídalá překvapení, nuda a omrzelost. Nepít znamená nerozumět kódu, ocitnout se na nesprávné lodi.)

Plytkost hospodského blábolení několikrát krásně zachytil Jan Neruda. Co dodat k následujícímu popisu (ve sborníku jej cituje Marie Mravcová):

Rozprava skoro doslova pak, jaká předeveděrem. Klikeš mluví o zadělaných drobečkách z kapsy, o dvou policajtech, kteří ročně jednou vedou hostinského do koupele, o vařeném kuřeti z vařeného vejce, a hostinský mu nadhodí formičku na pokroutky. Ale smích při každém vtipu jako předeveděrem... Přec něco nového. Karlíček najednou vyzval Löflera: „Dělejme čuňata!“ Aplaus.

A dělají čuňata. Oba dva vstříci proti sobě pěstě pod stolní ubrus, pohybují jimi, jako když čuňata hýbou se v pytli, a kvičí k tomu tak přirozeně, že obraz je úplný. Vidím jen Karlíčkovi do tváře, oči se mu radostí nad děláním čuňat jenjen jiskří.

Dá se tedy shrnout, že k hospodě máme vztah nejednoznačný. Objevil se už v mladší obrozenecké generaci, která jako první začala v Čechách vidět zemi, kde se místo práce pro národ žvaní v pivnicích. Hospoda se stává vhodným prostředkem pro národní sebemrskáčství. Vladimír Macura v této souvislosti cituje Sládkovu *Mělnickou baladu*:

*Ba ještě div, že lid je živ,
kde tolik hradů, tolik piv
a nikde na džbán skutku!*

Jak je to tedy? Jsme pivní bohové, nebo pivní troubové? Je to jednoduché. Záleží jen na tom, kdo zrovna v hospodě sedí. Pro rozumného a míry znalého člověka je pivo skutečně tím opěvovaným nektarem rozjařujícím myšlenky, který „vše psoty a trampoty žene na zmar“. Pítomci nepomůže ani svěcená, natož půllitr. Krásně to vystihl ve své úvaze *Páně Broučkův vztah k pivu* Josef Peřina:

Kolik uměleckých manifestů, vědeckých a literárních děl se začalo rodit právě zde pod bílou ochrannou čepicí zlatavé chmeloviny, kolik vynikajících myšlenek se zde zrodilo, kolik vědomostí vyměnilo, ke kolika odvážným činům zde dozrálo odhodláni! Pivní společenství však může mít i opačnou podobu, může se skládat z tupých nekulturních individuí, pro něž je jediným cílem opojení a těžký spánek beze snů. Mezi těmito krajními póly však můžeme nalézt celou škálu podob pivních společností, jejichž podobu formuje společenská situace.

Jasně nám vyplynulo, že nejcennější funkcí hospody je funkce sociální. Nejde jen o to, že se tady dozvíme novinky a informace, které bychom jinde nezískali (od Karla Havlíčka Borovského podnes funguje hospoda jako jeden z nejcennějších zdrojů pro novináře – a taky pro fyzly), nejde jen o to, že za hospodským stolem seženu řemeslníka, půjčku i tip na nové zaměstnání. V prvé řadě totiž hospody fungují jako hráz proti strašidlům osamělosti. Brněnskou stolní společnost, ve které jsem před několika lety vysedával, začal jednoho podzimu navštěvovat ušatý mladík trochu přitroublého zevnějšku. Debaty, které jsme vedli, šly vesměs mimo něj, příliš hlasitě se smál každému, i špatnému pokusu o vtíp, ale vynikal neodbytností: protože nikdo nevěděl, jak se jmenuje, a nikdo ani neměl chuť to zjišťovat, přiřkli mu přátelé přezdívkou Tajtrlík. Jednoho dne nás překvapil delším projevem asi tohoto smyslu: já vím, že mi říkáte Tajtrlík, mně to ale nevádí, mně je tady s vámi dobře. Od té doby se stal stálou součástí našeho kroužku – aniž bychom o tom museli mluvit, pochopili jsme všichni, že jej k nám zahnal dlouhé večery, osamělost na přeplněných kolejích a prostá touha patřit ke kmeni, lhotejno k jakému.

Do hospod se ale chodí nejen kvůli pohodě a hladce plynoucí debatě. Nesmíme zapomínat, že dobrá hospodská hádka, správně a bez zá-

ludností vedený konflikt je kořením pivních hovorů. Jde snad o poslední možnost, kdy si dva protivníci mohou (a musí) své účty vyřídit tváří v tvář, bez pomahačů, odkázání jen sami na sebe: podařená hospodská hádka nás vlastně vrací do doby soubojů. (V minulosti jim také nezřídka předcházela: vzpomeňme například na scénu ze slavné knihy F. G. Bengtssona *Zrzavý Orm*, kdy se dva pivem rozzuření Vikingové rozhodnou na vánoční hostině u krále Haralda Modrozuba vyřešit svůj spor o zlatý náhrdelník mečí a čerstvě pokřtěný král jejich návrh uvítá jako příjemné zpestření svatvečera; jen přikáže sluhům, aby dali lavice stranou a zametli z podlahy kosti.)

Jakýmsi utlumeným, přefiltrovaným obrazem těchto dávných soubojů může být i „boj o slovo“, který jistě dobře zná každý, kdo navštěvuje restaurace pravidelně: každý účastník se jen třese na chvíli, kdy druhý domluví, aby i on slyšel svůj hlas, aby i on dal k lepšímu to, co v dané chvíli pokládá za nezbytné. Cože,

zase mě někdo předběhl? Proboha, vždyť já to zapomenu, a je to taková hezká historka!

Hospodské škorpení vypovídá ještě o jedné nesmírně podstatné vlastnosti světa pivnic, putyk a knajp. Zatímco od dětství přes školní věk, rodinu a zaměstnání jsme příslušníky předem dané hierarchie, sociálních kast, hospoda je instituce tvrdě rovnostářská. Popelář se tady může pustit do sporu s univerzitním profesorem a záleží jen na něm, jak jej zvládne. A pokud nás někdo svým skuhráním vytrhne z příjemné diskuse a my jej pošleme do háje – co jiného to je než nejčistší demokracie v praxi?

Náš výčet hospodských fenoménů by ovšem nebyl úplný, kdybychom zapomněli na zasvěcovací rituál. Každý, kdo se někdy v hospodě domáhal piva před dovršením osmnáctého roku života, vystavoval na odív své první vousy a děsil se nerudného pokynu „Můžu vidět občanku?“, ví, o čem mluvím. V mé generaci prodělávala většina mladíků toto zasvěcení mnohem dříve nežli iniciaci pohlavní: nelegál-

ně získaný půllitr byl chladivou útěchou v době, kdy krutá příroda dočasně urychlila vývoj našich vrstevnic a my, sužováni hormonů, jsme od nich najednou sklízeli jen pohrdání.

Možná vás právě napadlo, že jsme naši argumentaci v jednom ohledu trochu zjednodušili. Teze, které zde předkládáme, nejsou totiž obecně platné: dá se dokonce říci, že platí jen pro padesát procent národa. Hospoda vždycky byla – a zůstává dosud – především prostředím mužů. Svět ženský je už od přírody hospodě nepřátelský, maximálně ji blahosklonně toleruje. I dáma, která za studií vymetla kdejaký pajzl, se tváří zamyšleně, stanou-li se manželovy pivní výlety podle jejího názoru příliš častými. Dobroslava Moldanová, rozebírající obraz hospod v díle českých spisovatelek, to konkrétně říká:

Muži tu žijí kus svého života, který je ženám do značné míry nepřístupný, ne-li přímo nepřátelský. A patří-li k němu i alkohol, karban a lehké ženy, je konglomerátem toho, co ohrožuje rodinu a všeobecnou mravopěstnost.

Mírumilovnější pohled na hospody nabízí její spisovatelky v obrázcích z venkovského života. Pro autorku zamilovaných románek Vlastu Javořickou je chození do hospody na vesnici cosi krásně samozřejmého. Citujeme z příspěvku Dagmar Mocné:

Pivo je tu stejně přirozeným nápojem jako voda či mléko. Věžná mentorka Javořická se nad touto povázkou skutečností kupodivu nijak nepohoršuje. Nejenže dovolí svému příkladnému hrdinovi notně si přihýbat z půllitru, nýbrž dokonce se znalecky a se zřejmou rozkoší vyjadřuje o kvalitě čepovaného nápoje: „A pivo, to měli u Jandů prvotřídní. Brali je sice pouze z vrbického pivovaru, ale bylo tak dobře chlazené a čepované, že všem mužům velmi chutnalo.“

Na další z hospodských mysterií výstižně upozorňuje Blanka Hemelíková v příspěvku *Kávový svět Popelky Biliánové*:

Hospoda je speciální místo s tajemstvím, jež spočívá v tom, zda šenkýř ještě nalije či nenalije.

Hostinec, beztoho pojímaný jako studnice pomíjivosti, se na konci otevírací doby stává obrazem definitivního konce. Týká se to okamžiku, který znalci označují slovem ježek: je tím míněna chvíle, kdy unavený vrchní začne demonstrativně dávat židle na stoly nohama vzhůru. Citujeme Jana Jirouška:

Chci se pozastavit nad fenoménem, který se v české próze 20. století vyskytuje v souvislosti s hospodským prostředím a který bych nazval fenoménem víry v odklad definitivnosti. Co je to

definitivnost? Něco ukončujícího, co jeví tendenci mít všeobecnou platnost, uzavírat nějakou konstelaci či proces, vymezovat prostor a čas. Je to také srážka s objektivní realitou, s bezprostředností skutečna, s absolutnem, je to singularita teď a tady. A má to být zřejmě i poslední objednávka, poslední pivo, ono „končíme, zavíráme“, nebo onen okamžik pravdy, kdy je potřeba zaplatit a odejít.

Nemůžeme se také alespoň okrajově nezmínit o české hospodě jako fenoménu politickém. Nebojte se, nemám v úmyslu lát hospodským mudrlantům, kteří nad sklenicí během půl minuty vyřeší každý problém, nad kterým vláda už deset let přešlapuje. Spíš bych rád připomněl „blanickou legendu“, která kolovala v 80. letech a jistě i dávno předtím: totiž že vláda, která v Čechách zdraží pivo, padne. Nešlo o pouhý bonmot – svědčí o tom skutečnost, že když se komunističtí pohlaváři skutečně po dlouhém váhání pro tento krok rozhodli, byly

v celé zemi v pohotovosti bezpečnostní složky, takže situace trochu připomínala výjimečný stav. Krásný příklad sepětí piva a politiky, ne?

Co ovšem nedokázali komunisté, zvládá bez problémů volný trh. Zdražování a změna životního stylu způsobily, že například na venkově je fungující hospoda skoro raritou. Na tuto situaci upozorňuje ve sborníku několik autorů: skoro by se dalo říci, že Češi mají o své hospody strach. Přesně to vystihl Jiří Kraus:

Porovnáme-li počet hospod ve městě i na vesnici v nepříliš dávne minulosti a dnes, směeme vyslovit obavu, že vymírající umění psát dopisy se zařadí vedle stejné vymírajícího umění vést hovor, který dokáže pravidelně udržovat neformální kroužky přátel majících odvalu k přiznání, že mají volný čas a chtějí ho trávit společně. Abychom místo družného posezení mezi blízkými lidmi nedávali přednost jenom pít lahvového piva o samotě nebo v mlčenlivém kruhu rodiny doma u televize.

Autora můžeme ještě doplnit. Úplnou zkázu hospodské rozpravy přináší kombinace zmíněných fenoménů: televize a hospody. Mezi nejhorší zážitky pisatele těchto řádků patří návštěva restauračního zařízení v malé podhorské vesnici před dvěma lety. V jindy rozjásané putyce mě přivítalo ledové ticho a dokonce několik vzteklých zasyčení, když pod mýma botama příliš hlasitě zavržala prkna podlahy. Zděšeně jsem se zastavil a hleděl na apokalyptický obraz: dvacítká horalů seděla u sotva upitých pív, oči obrácené k televizi nad výčepem, a nábožně sledovala doktorku Quiniovou.

Uzavřeme tuto stať dalším citátem z osvědčeného Jana Nerudy. Myslel jej sice jako hořký povzdech, ale ve světle předchozích řádků je možno v něm najít zrnko naděje:

Český duch může sice na čas bloudit, rozmach mohutného jeho křídla může ho zanést někdy třeba až na kraj světa, ale k pivu vrátí se on najisto vždycky zase! ■

Co najdete v příštím čísle

Neon

Šéfredaktor: Bogdan Trojak

Redakce: Hana Machálková,
Jana Kostecká

Redakční rada: Ivan Wernisch, Přemysl Rut, Petr Odillo Stradický ze Strdic, Petr Kotátko a Martin Reiner.

Layout: Bedřich Vémola

Sazba a zlom: [Imprimatur]

Uzávěrka čísla: 1. 10. 1999

Adresa redakce: Neon, Štefánikova 8,
602 00 Brno, tel., fax: 05-41 23 50 79

E-mail:

predplatne@neon-mag.cz

dopisy@neon-mag.cz

Internet: www.neon-mag.cz

Inzerce: Neon, Štefánikova 8,
602 00 Brno, tel., fax: 05-41 23 50 79

Příjem materiálů: Redakce přijímá písemné příspěvky, fotografie apod. za předpokladu, že autorská práva k nim nejsou vázána na třetí osobu. Souhlas k otištění považuje redakce za automatický. Autor rovněž zaručuje, že jeho materiál nemá reklamní charakter. Honoráře podle dohody. Autor musí uvést adresu, rodné číslo, popřípadě i číslo účtu. Nevyžádané rukopisy se nevracejí, redakce nezaručuje jejich otištění. Autor bere na vědomí, že jeho příspěvek může být bezplatně použit v internetové verzi časopisu Neon. Jakékoliv další rozmnožování textu a fotografií jen s výhradním a písemným souhlasem vydavatele. Příspěvky označené jménem autora nevyjadřují bezpodmínečné mínění redakce.

Copyright: © Neon

Neon vychází měsíčně.

Cena jednotlivého výtisku: 100,- Kč

Roční předplatné (10 ks): 800,- Kč

Distribuce: KOSMAS, Lublaňská 34,
120 00 Praha, tel.: 02-29 19 25

Písmo: Charter a Officina Sans

Tisk: KarTis, K. H. Borovského 14/717,
733 21 Karviná-Fryštát

Vydává: Společnost na podporu realizace multimediálního projektu Neon ve spolupráci s Kulturní nadací Martina Pluháčka

Veřejné domy dříve a nyní

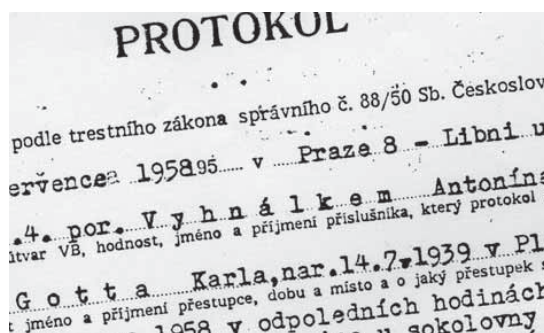
Co přinese pátrání v archivech a co návštěvy nejlepších nevěstinců 90. let? Jak fungovaly veřejné domy v čase poúnorového komunistického třetění? Na jaké neobvyklé techniky sexuálního úkoje naleznete v dnešních hanbincích odbornice? Tyto a jiné otázky se pokusí společně zodpovědět Josef Kroutvor, Ladislav Verecký, Vladimír Fanta a další pánové v kauze posledního Neonu vydaného před rokem 2000. Vše doplní bohatá fotodokumentace.

Jak se pohybují po světě čeští umělci

První velká anketa. Redakce časopisu Neon jezdí v anglickém double-deckeru, Ivan Wernisch občas lítá bitevním vrtulníkem MI-24 a vítěz Plzeňského bienále 1998, brněnský malíř Miroslav Štolfa, zase miluje rychlé motocykly. A co ti další?

Mein Gott!!!

Opravdový ŠOK přináší rubrika dokumentů Černé na bílém. Policejní záznamy prozrazují, čím se v mládí zabýval Národní umělec KAREL GOTT. Nenechte si ujít!

Sodoma: předtím a potom

Kniha Jiřího Karáska ze Lvovic Sodoma, která vyšla počátkem tohoto století, byla první otevřeně homoerotickou básnickou sbírkou v dějinách českého písemnictví. Dobovým kontextem, rozporuplným ohlasem i knihou samotnou se v atraktivní stati zabývá Rudolf Vévoda.

Už ani slovo dál...?

Rozsáhlý rozhovor redaktora Rock & Popu Ondřeje Bezra se zpěvákem a muzikantem VLADIMÍREM MIŠÍKEM o úplně jiných věcech, než byste čekali. Vše orámováno množstvím unikátních a dosud nepublikovaných fotografií.